

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лісового господарства та екології
Кафедра лісівництва, лісових культур та таксації лісу

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

БАБИЧКО БОГДАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 631.634.004.67(477.42)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ФІЛІЇ «ЛУГІНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

ЗА ПРИНЦИПАМИ І КРИТЕРІЯМИ FSC

205 Лісове господарство

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних наукових досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

_____ Б.О. Бабичко

Керівник роботи
Кратюк Олександр Леонідович
доктор біологічних наук, професор

Житомир – 2023

Висновок кафедри лісівництва, лісових культур та таксації лісу за результатами попереднього захисту

Протокол засідання кафедри лісівництва, лісових культур та таксації лісу
№ ___ від «___» 2023 р.

Завідувач кафедри лісівництва, лісових культур та таксації лісу

к.с.-г.н., доцент

Сірук Юрій Вікторович

«___»

2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **Бабичко Богдан Олександрович** захистив кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою

за шкалою ECTS

за національною шкалою

Секретар ЕК

АНОТАЦІЯ

Бабичко Б.О. Особливості моніторингу господарської діяльності Філії «Лугинське лісове господарство» за принципами і критеріями FSC – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 205 – лісове господарство. – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

У магістерській роботі розглядається дотримання принципів та критеріїв Лісової опікунської ради (FSC) в рамках процесу реструктуризації Філії «Лугинське лісове господарство». Було проведено оцінку поточного стану ведення лісового та мисливського господарства в межах зазначеного підприємства. Проведено ретельний моніторинг та оцінку для визначення потенційних екологічних наслідків пов'язаних з лісогосподарською діяльністю. Крім того, була проведена оцінка соціальних наслідків, що виникають в результаті господарської діяльності лісогосподарського підприємства. Встановлено механізми спрямовані на застосування принципів і критеріїв FSC під час оцінки лісогосподарської діяльності в Філії «Лугинське лісове господарство». Розроблено низку рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності заходів, спрямованих на приведення діяльності підприємства у відповідність до положень принципів та критеріїв FSC.

Ключові слова: засади, критерії, сертифікаційний процес, Лісова опікунська рада, Філія «Лугинське лісове господарство».

ANNOTATION

Babychko B.O. Peculiarities of monitoring the economic activity of the Branch «Lugynske Forestry» according to the principles and criteria of FSC – Qualifying work on the rights of the manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 205 – Forestry. – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

This master's thesis examines compliance with the principles and criteria of the Forest Stewardship Council (FSC) as part of the restructuring process of the Luhynske Forestry Branch. An assessment of the current state of forestry and hunting management within the said enterprise was carried out. A thorough monitoring and assessment was conducted to identify potential environmental impacts associated with forestry activities. In addition, an assessment of social impacts arising from the forestry enterprise's business activities was conducted. The mechanisms aimed at applying FSC principles and criteria in the assessment of forestry activities at the Luhynske Forestry Branch were established. A number of recommendations have been developed to improve the effectiveness of measures aimed at bringing the enterprise's activities in line with the provisions of the FSC principles and criteria.

Keywords: principles, criteria, certification process, Forest Stewardship Council, Branch «Lugynske Forestry».

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. НАЙВАЖЛИВІШІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ЛІСОВОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ	8
1.1. Умови проведення лісової сертифікації	8
1.2. Глобальні механізми сталого лісокористування	10
1.3. Збалансований розвиток та невиснажливе лісокористування	12
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІЛІЇ «ЛУГІНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»	15
2.1. Організація території лісового господарства	15
2.2. Коротка історія функціонування господарства	16
РОЗДІЛ 3. МОНІТОРИНГ FSC ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ «ЛУГІНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»	19
3.1. Особливості господарської діяльності	19
3.2. Основні вимоги до моніторингу лісогосподарської діяльності Філії «Лугинське лісове господарство»	22
3.3. Особливості моніторингу окремих видів лісогосподарської діяльності	23
3.3.1. Рубки головного користування	23
3.3.2. Рубки формування і оздоровлення лісів	24
3.4. Охорона та збереження лісових насаджень	26
3.5. Лісовідновлення і лісорозведення	27
3.6. Спостереження за лісовими пожежами	30
ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
ДОДАТКИ	39

ВСТУП

Зростаюче глобальне занепокоєння щодо погіршення екологічної ситуації та посилення впливу несприятливих факторів на довкілля, зокрема, інтенсивного знищення екваторіальних і тропічних лісів, спонукало до пошуку нових та ефективних інструментів екологічної політики в більш широкому контексті глобалізації виробництва. Цей пошук привів до створення потужного інструменту у вигляді запровадження лісової сертифікації. Цей механізм втілює в собі надійний і всеосяжний процес, який охоплює різноманітні сфери сучасного громадянського суспільства, з чітким акцентом на лісовому секторі виробництва. Сертифікаційні протоколи мають можливість оцінювати лісогосподарську практику, лісокористування та управління лісовим господарством відповідно до усталених міжнародних стандартів. Основною метою лісової сертифікації є стратегічне прагнення до сталого ведення лісового господарства, яке, в свою чергу, відкриває шляхи для перспективного розвитку в соціальному, економічному та екологічному вимірах через неухильне дотримання загальновизнаних міжнародних норм.

По суті, міжнародна система лісової сертифікації за своєю суттю є шляхом до досягнення сталого лісоуправління. Отже, її інтеграція в діяльність лісогосподарських підприємств є нагальним і актуальним питанням у сучасних умовах.

Мета та завдання дослідження.

Метою цього дослідження було вивчення особливостей господарської діяльності та нагляду за нею в межах Філії «Лугинське лісове господарство» через призму принципів та критеріїв FSC. Для реалізації цієї головної мети були розроблені наступні конкретні завдання:

1. Вивчити відповідність принципам і критеріям FSC в контексті реорганізації Філії «Лугинське лісове господарство».
2. Оцінити сучасний стан ведення лісового та мисливського господарства на території Філії «Лугинське лісове господарство».

3. Виявити негативні наслідки, що випливають з лісогосподарської діяльності в межах лісництв.

4. Сформулювати комплексні рекомендації, спрямовані на посилення заходів щодо приведення діяльності підприємства у відповідність до положень принципів та критеріїв FSC.

5. Визначення впливу на місцеві територіальні громади господарської діяльності лісогосподарського підприємства.

6. Запровадити функціональні механізми застосування принципів та критеріїв FSC під час оцінки практики ведення лісового господарства в Філії «Лугинське лісове господарство».

7. Ретельно відстежити та оцінити ризики впливу на довкілля, пов'язані з лісогосподарською діяльністю.

Об'єктом дослідження є особливості лісогосподарювання в умовах Філії «Лугинське лісове господарство».

Предмет дослідження - дослідження специфіки оцінки впливу господарської діяльності на довкілля та його моніторинг в умовах Філії «Лугинське лісове господарство» згідно з критеріями та правилами FSC.

Методи дослідження: Дослідження проводилося із застосуванням низки комплексних наукових методологій, включаючи такі фундаментальні методи, як аналіз, спостереження, синтез, порівняння, індукція та дедукція. Крім того, були використані спеціалізовані підходи з різних дисциплін: загальнолісівничі було застосовано для ретельного вивчення аспектів, пов'язаних з лісовим господарством, а мисливськогосподарські - для оцінки аспектів, пов'язаних з мисливським господарством. Економічні методи були використані для з'ясування тонкощів, пов'язаних з виробничою діяльністю. Екологічні методи були прийняті для вивчення складної взаємодії між виробничою діяльністю підприємства та складними компонентами лісових біогеоценозів. Крім того, математичні та статистичні методи були використані для ретельної статистичної обробки зібраних даних.

Публікації.

Башинська Т.С., **Бабичко Б.О.**, Гуцько І.В. Лісова сертифікація і незаконні рубки. *Проблеми ведення та експлуатації лісових і мисливських ресурсів*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченої пам'яті професора А.І. Гузія. (м. Житомир, 12 жовтня 2022 р.). Житомир, 2022. С. 12–14.

Башинська Т.С., **Бабичко Б.О.** Цілі планової діяльності ДП «Лугинське лісгосп» за принципами і критеріями FSC. *Ліс, наука, молодь*: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 24 листопада 2022 р.). Житомир, 2022. С. 17.

Бабичко Б.О. Особливості планової діяльності ДП «Лугинський лісгосп» в умовах реформування. *Водні і наземні екосистеми та збереження їх біорізноманіття – 2022*: зб. наук. праць IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Житомир, 29 листопада 2022 р.). Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 111-112.

Практичне значення. Запропоновані здобувачем пропозиції можна використати у перспективі для ведення господарської діяльності на території Філії «Лугинське лісове господарство».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційну роботу викладено на сорока трьох сторінках машинописного тексту. Вона містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Кваліфікаційна робота ілюстрована таблицями – 9, з них 5 у додатках та 2 рисунками (у додатках).

РОЗДІЛ 1

НАЙВАЖЛИВІШІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ЛІСОВОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ

1.1. Умови проведення лісової сертифікації

У 40-х роках ХХ ст. були створені міжнародні організації системи ООН, які стали надавати технічне і фінансове сприяння в питаннях переходу на принципи сталого розвитку, у вирішенні екологічних і лісогосподарських проблем країн, що розвиваються. До їх числа відносяться такі організації, як Світовий банк, Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO). У 1972 р. була створена Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP). Добровільна лісова сертифікація, яку зазвичай називають лісовою сертифікацією, є відносно новим напрямком у лісовому господарстві, що швидко розвивається. Її основна мета полягає у підвищенні існуючих рівнів управління лісовим господарством шляхом дотримання загальновизнаних світових стандартів.

Лісова сертифікація - це комплекс заходів, спрямованих на обґрунтування відповідності методів ведення лісового господарства та отриманої в результаті лісової продукції встановленим критеріям. Це обґрунтування матеріалізується через видачу сертифікатів, що засвідчують відповідність ведення лісового господарства, його продукції або продуктів переробки визначеним умовам [1].

Приблизно три десятиліття тому, у 1993 році, започаткування процедур лісової сертифікації стало важливою віхою у міжнародних відносинах. У цей період з'явився перший орган лісової сертифікації, а саме Лісова опікунська/наглядова рада (Forest Stewardship Council), і перші ліси були сертифіковані через три роки у 1996 році. До липня 2009 року площа сертифікованих лісів у світі вже досягла вражаючих 340,0 мільйонів гектарів, що становить понад чотирнадцять відсотків загальної площі вкритих лісовою

рослинністю земель, що перебувають в управлінні. Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй повідомила, що щорічний приріст сертифікованих лісів становить приблизно 30-40 мільйонів гектарів. Відомі експерти небезпідставно розглядають лісову сертифікацію як втілення ширшої світової тенденції до глобалізації виробництва та споживання лісових товарів [2, 3].

За своєю суттю міжнародні стандарти лісової сертифікації покликані забезпечити абсолютну законність виробництва лісової продукції, пом'якшити негативний вплив на навколишнє середовище під час виробничого процесу та унеможливити завдання шкоди місцевим та корінним територіальним громадам, що проживають у лісових регіонах. Підвищений глобальний інтерес і побоювання щодо екологічних і соціальних наслідків, пов'язаних із лісовою продукцією, що походить із сертифікованих лісів і користується значним попитом на світових ринках, значно перевищує фінансові інвестиції в сертифікацію, тим самим сприяючи її швидкому поширенню в різноманітних сферах міжнародного лісового господарства. Ця динаміка має особливе значення в країнах третього світу, так званих країнах, що розвиваються, де досить поширені випадки незаконних рубок, а приплив нерегульованої та несертифікованої деревини сумнівного походження домінує на ринку. Очевидно, що цей процес, який триває, вже справив помітний вплив на управління лісовим господарством, сприяючи більшій прозорості лісогосподарських практик і підвищенню якості продукції, пов'язаної з лісовим господарством, у сертифікованих лісових масивах по всьому світу [4, 5].

Кардинальним результатом глобалізації є всесвітній поділ праці, який супроводжується переміщенням фінансів, капіталу, людського інтелекту та виробничих ресурсів по всьому світу. Це явище тягне за собою стандартизацію і затвердження правових, економічних і технологічних виробничих процесів, а також глобальну дифузю культур і швидке розмивання національних ідентичностей. Космополітизм стає нормою життя.

Цей всеосяжний процес має системний характер і охоплює всі аспекти суспільного буття. Глобалізований світ постає як складна мережа взаємопов'язаних компонентів, що породжує взаємозалежність між усіма його складовими [6]. Останнім часом імпульс глобалізації у сфері лісового господарства демонструє надзвичайно енергійну траєкторію. Стає все більш очевидним, що процеси лісової сертифікації [7] виходять за рамки сучасних тенденцій або тимчасових явищ. Натомість, вони набувають першорядного значення у розвитку світового загалом та українського, зокрема, лісового господарства [8-10]. Вплив процесів міжнародної лісової сертифікації має потужний резонанс, формуючи процес прийняття рішень у лісовому господарстві та сприяючи формулюванню лісової політики в усьому світі, в тому числі і в Україні. Таким чином, концепція лісової сертифікації, як універсальний інструмент, потребує всебічного осмислення, доопрацювання та ефективного практичного застосування [11-15]. Наслідки міжнародної лісової сертифікації поширюються на законодавчу базу, таку як Лісовий кодекс [16] та Закон України "Про мисливське господарство та полювання", а також численні інші нормативно-правові акти, що регулюють управління лісовим господарством [13].

1.2. Глобальні механізми сталого лісокористування

Виникнення та розвиток лісової сертифікації тісно пов'язані з діяльністю світових міжнародних інституцій, що займаються питаннями сталого розвитку біосистем та розумного управління лісовими ресурсами. Ключовою віхою на шляху до сталого використання лісових ресурсів стала Конференція Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища та розвитку, що відбулася в Ріо-де-Жанейро в році 1992. Ця знакова подія, зокрема, підкреслила необхідність переходу всієї світової спільноти без винятку до сталого природокористування, тим самим відкинувши

запропоновані моделі, засновані на безсистемній тотальній експлуатації природних ресурсів, у тому числі й лісів [2, 17].

Конвенції є різновидом міжнародних договорів, в яких встановлені норми є юридично обов'язковими для сторін, що підписали конвенцію. Крім того, існує ціла низка правових інструментів, що стосуються лісової сфери, які заклали основу для законодавства та урядових рішень у багатьох країнах, спрямовуючи їх у русло сталого розвитку [15].

Серед найважливіших міжнародних конвенцій, що регулюють процеси у сфері лісокористування та охорони флори і фауни, виділяється Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES). Цей договір, створений у 1973 році, бере на себе роль контролю та оцінки торгівлі такими видами. Секретаріат організації має повноваження видавати дозволи, що регулюють торгівлю, експорт та імпорт товарів тваринного і рослинного походження. Конвенція про біологічне різноманіття, підписана під час асамблеї глав держав та урядів у Ріо-де-Жанейро в 1992 році, ще більше підкреслює це міжнародне зобов'язання. Крім того, такі ініціативи, як Гельсінський і Монреальський процеси, ініційовані урядами кількох країн, спрямовані на встановлення універсальних критеріїв і показників для сталого управління лісами. Гельсінський процес, спрямований на європейські ліси, та Монреальський процес, що охоплює ліси помірного та бореального клімату в глобальному масштабі, уособлюють ці зусилля.

Міжнародні угоди, що стосуються охорони флори та фауни, які діють в межах кордонів України, включають кілька ключових конвенцій. Серед них - Рамсарська конвенція, офіційна назва якої - "Конвенція про водно-болотні угіддя", яка набуває глобального значення через свою спрямованість на охорону середовищ існування водоплавних та болотних птахів. Україна приєдналася до цієї конвенції ще в 1975 році, коли вона підписала її у складі СРСР. Крім того, впливовою є Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Її дія

розпочалася ще за часів Радянського Союзу 08 грудня 1976 року, а список видів, що підпадають під дію цієї конвенції, набув чинності 11 червня 1992 року. Крім того, Україна приєдналася до Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (ратифікована у 1988 році, а згодом Україною у 1998 році). Схвалення країни також поширюється на Конвенцію про біологічне різноманіття, ратифіковану в 1996 році, разом з низкою пов'язаних з нею документів, таких як "Порядок денний на XXI століття: Принципи ведення лісового господарства" та інші [2].

Конвенції та ініціативи, про які ми розповіли, мають широку глобальну сферу дії. Їх прийняття заклало основу для всебічного підходу до прийняття рішень у сфері охорони довкілля та сталого управління лісами. З нашої точки зору, ці міжнародні документи сформулювали основний принцип сталого управління - необхідність формування політики і стандартів на основі консенсусу за участю різних зацікавлених сторін, що охоплюють різні соціальні та політичні верстви суспільства. Це передбачає залучення представників уряду, бізнесу, неурядових організацій, молоді, органів місцевого самоврядування та інших зацікавлених сторін. Крім того, ці інструменти визначають імперативи для постійного вдосконалення та підвищення прозорості врядування, охоплюючи всі аспекти діяльності, у тому числі і у сфері лісового господарства [18, 19].

1.3. Збалансований розвиток та невиснажливе лісокористування

Сталий розвиток - це формування майбутнього, в якому основні потреби нинішнього покоління задовольняються без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти ті ж потреби. Ця концепція охоплює три основні аспекти збалансованої сталості - екологічний, економічний та соціальний, кожен з яких є однаково важливим структурним елементом. Поява сталого розвитку як глобального поняття пов'язана з визнанням особливої екологічної та суспільної значущості лісових екосистем. У

відповідь на це сучасне суспільство прагне надати лісовому господарству рис сталості, економічної ефективності, екологічної цілісності та соціальної відповідальності [20].

Стале лісокористування передбачає управління лісами відповідно до цілей сталого розвитку, що охоплює добробут лісових екосистем [19, 21-24]. Для сприяння сталому розвитку лісових екосистем необхідним є дотримання принципів і критеріїв лісової сертифікації [4], з подальшим формулюванням системи стратегій, спрямованих на приведення лісових біогеоценозів у відповідність до вимог FSC [25]. Процес виділення територій підвищеної природоохоронної цінності потребує тісної співпраці з дослідниками, які займаються охороною рідкісних і зникаючих видів флори і фауни [26].

Економічно життєздатна система повинна мати здатність до безперервного виробництва товарів і послуг, уникаючи при цьому перевищення критично прийнятного порогу державного та зовнішнього боргу. Крім того, вона повинна пом'якшити диспропорції у розвитку окремих секторів економіки - виправити будь-які галузеві дисбаланси, які потенційно можуть поставити під загрозу сталий прогрес промислової та сільськогосподарської діяльності. Поступове виснаження обмежених природних ресурсів допускається лише за умови, що необхідні інвестиції спрямовуються на створення відповідних альтернативних замінників.

В екологічно сталому контексті природна система зобов'язана забезпечувати збереження цінних ресурсів у стані рівноваги, запобігаючи надмірній експлуатації відновлюваних ресурсів і погіршенню екологічних функцій природних систем. Це зобов'язання охоплює збереження біорізноманіття, оптимального складу атмосфери і гідросфери та інших біогеоценотичних функцій, притаманних біосфері, хоча ці аспекти, як правило, не класифікуються як матеріальні ресурси в науковому дискурсі [27].

У світі частка незаконних рубок становить 10,0-30,0% від загального обсягу лісозаготівель, а за деякими експертними оцінками цей діапазон

розширюється до 20,0-50,0% [28]. Боротьба з незаконними рубками стала основним поштовхом до впровадження механізмів лісової сертифікації в усьому світі [11]. На жаль, в Україні проблема незаконних рубок є досить поширеною та актуальною на різних рівнях: від місцевого до загальнодержавного. На регіональному рівні аналіз динаміки незаконних рубок викладено в наукових працях Чернявського Миколи з колегами, які зосереджуються переважно на лісах Карпат та Західного Полісся [29]. Державна стратегія управління лісовим господарством України на період до 2035 року приділяє значну увагу його стримуванню [20]. Вона визначає сім основних факторів, що сприяють незаконним рубкам, включаючи незадовільні соціально-економічні умови серед місцевого населення, невирішеність правового статусу лісів та недоліки у виконанні обов'язків з охорони лісів. Професор Заїчко О. у своїй монографії всебічно дослідив криміналістичні аспекти незаконних рубок, з'ясувавши їхні витoki та наслідки для довкілля, а також запропонувавши стратегії та заходи для обмеження їхнього поширення [30].

Основні категорії незаконних рубок, поширені в нашій країні, охоплюють кілька проявів [31].

Вважається, що дотримання принципів і категорій FSC у лісовому господарстві може забезпечити надійний захист від різноманітних форм і проявів незаконних рубок на місцях. Крім того, співпраця між лісогосподарськими установами та відповідними зацікавленими сторонами є ключовим аспектом цієї діяльності [32-33].

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

ФІЛІЇ «ЛУГИНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

2.1. Організація території лісового господарства

Розташоване в центральній-північній частині Житомирської області, Філія «Лугинське лісове господарство» знаходиться в межах новоствореного Коростенського адміністративного району, що охоплює Лугинську селищну громаду та Овруцьку міську громаду [34].

Раніше територія, призначена для ведення лісового господарства, підпадала під юрисдикцію колишніх Лугинського та Овруцького адміністративних районів. Після адміністративної реформи, відповідно до Постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року, яка стосується «Утворення та ліквідації районів», вищезгадані території були інтегровані до Коростенського району Житомирської області.

У 2021 році у рамках оптимізації структури лісгосподарських підприємств було прийнято рішення про об'єднання двох лісових господарств на території Лугинського і Коростенського районів. Відбулося приєднання ДП «Лугинське СЛГ» до ДП «Лугинське ЛГ». До складу спецлісгоспу входило чотири лісництва: Степанівське, Красноставське, Бовсунівське, Липниківське. Територія згаданого підприємства становила 25600 га. Лісгосп організований у 1976 році. Початкове лісовпорядкування було у 1977 році.

Площа лісового фонду, що перебуває у віданні Державного підприємства «Лугинське лісове господарство», становила 31166,20 га. До його складу входило Дивлинське, Радогощанське, Літківське, Лугинське, Повчанське та Липницьке лісництва, як представлено в табл. 2.1.

Таким чином, після об'єднання площа ДП «Лугинське ЛГ» складала 56666,2 гектари.

У кінці 2022 на початку 2023 року стало відомо про чергову реорганізацію підприємств лісової галузі. В Україні було створено Державне підприємство «Ліси України», куди на правах філій увійшли колишні лісгоспи. Наразі ДП «Лугинське ЛГ» має назву Філія «Лугинське лісове господарство» ДП «Ліси України».

Таблиця 2.1

Адміністративно – організаційна структура лісгоспу [34]

Назва лісництва	Район (адміністративний)	Загальна площа, га
Дивлинське кв.6 вид 46	Коростенський адмрайон	5416,6
Липницьке кв. 53 вид. 1		4017,6
Літківське кв.23 вид.62		4307,8
Лугинське кв.108 вид.27		6788,1
Повчанське кв.48 вид.52		4875,6
Радогощанське кв.3 вид.3		5760,5
Всього по філії		31166,2

Останнє лісовпорядкування ДП «Лугинське СЛГ» було у 2014 році, а ДП «Лугинське ЛГ» у 2018 році. Лісовпорядкування новоствореної філії «Лугинське лісове господарство» поки-що не було проведено, тому ми свій аналіз моніторингу лісової діяльності будемо проводити на матеріалах лісовпорядкування ДП «Лугинське ЛГ» 2018 року.

2.2. Коротка історія функціонування господарства

Заснування Лугинського лісгоспу датується 1936 роком, коли він був утворений на базі Лугинського лісгоспу, що існував раніше. До складу новоствореного лісгоспу входили первинні лісові масиви, а також лісові дачі - елементи, які залишаються невід'ємними складовими і донині.

До кінця 1960 року відбулася значна трансформація в результаті державних постанов Ради Міністрів Української РСР. Відповідно до цих постанов, зокрема № 1834 від 30 листопада 1959 року, та згідно з директивою

Головного управління лісового господарства і лісозаготівель при Раді Міністрів УРСР, викладеною в наказі № 117 від 14 травня 1960 року, лісгосп було реорганізовано в складну структуру, відому як Лугинське лісогосподарське підприємство. Це комплексне підприємство взяло на себе відповідальність як за ведення лісового господарства та лісозаготівлю [34]. У 1991 році, спираючись на фундамент, закладений Постановою Ради Міністрів Української РСР (№ 182 від 12 липня 1988 року), разом з директивами Міністерства лісового господарства України (№ 133 від 31 жовтня 1991 року) та Житомирського лісогосподарського об'єднання (№ 162 від 11 листопада 1991 року) щодо «Організаційної структури управління лісовим господарством» з'явився як організаційна одиниця Лугинський держлісгосп [34].

На початку 2000-х років необхідність реструктуризації лісового господарства ставала все більш очевидною. Так, з метою посилення державного управління лісовим господарством та чіткого розмежування виробничих функцій державного управління лісами та функцій ведення лісового господарства, Державний комітет лісового господарства України наказом № 179 від 20 жовтня 2004 року ліквідував Державне лісогосподарське об'єднання «Житомирліс» та створив Житомирське обласне управління лісового та мисливського господарства [34].

Створення Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства спричинило низку змін, спрямованих на приведення Статуту та номенклатури підприємства у відповідність до положень Господарського кодексу України. Ця гармонізація була також зумовлена вказівками, викладеними в Наказі Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва (№ 792/9391 від 26 червня 2004 року) під назвою «Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу». Крім того, відповідно до Наказу Державного комітету лісового та мисливського господарства України (№ 179 від 23 лютого 2005 року), Лугинське державне

лісогосподарське підприємство зазнало зміни найменування і було перейменовано на Державне підприємство.

Початкова організація лісовпорядкування лісових масивів підприємства відбулася у 19 столітті, зокрема, у 90-х роках, а пізніше у 1927 році. Подальші ітерації таких заходів відбувалися приблизно кожне десятиліття згідно з відповідними нормативними документами. Остання ініціатива з управління лісами була реалізована у 2018 році. У 2021 році відбулося об'єднання ДП «Луганське спеціалізоване лісове господарство» та ДП «Лугинське лісове господарство» - стратегічний крок, спрямований на посилення та впорядкування регіональних зусиль у лісовому господарстві.

У цьому контексті ключові показники лісових насаджень, що належать до сфери управління Філії «Луганське лісове господарство», які охоплюють такі чинники, як лісорослинні умови, видовий склад, біорізноманіття лісових біогеоценозів, віковий розподіл, а також інші важливі лісівничі та таксаційні параметри, разом із природно-кліматичними умовами, в сукупності підкреслюють їх відповідність типовим ознакам, характерним для Центрального Полісся України. Клімат території філії помірно-континентальний. Середня річна температура у межах філії становить від 6 до 7°C. Безморозний період триває близько 150-170 днів і є тенденція до збільшення його тривалості. Період з середньодобовими показниками температурами вище 0° дорівнює 240-260 днів. Ці характерні особливості, які задокументовані в різних наукових джерелах [35-38], створюють сприятливе середовище для ефективного ведення лісового господарства.

РОЗДІЛ 3

МОНІТОРИНГ FSC ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ «ЛУГІНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

3.1. Особливості господарської діяльності

Лісогосподарське виробництво як галузь матеріального виробництва створює споживчу вартість лісових ресурсів. Особливістю галузі є тривалий період лісовирощування (вісімдесят років для насаджень сосни звичайної та сто років для насаджень дуба звичайного), що значною мірою визначає специфіку лісогосподарського виробництва та відображається у планах і завданнях лісогосподарських підприємств [39]. Основна мета запланованих заходів Філії «Лугинське лісове господарство» полягає у раціональному використанні лісових ресурсів території. Ця сфера діяльності охоплює широкий спектр лісівничих та лісозаготівельних робіт, серед яких чільне місце займають суцільні санітарні рубки (ССР), а також рубки головного користування (РГК). Рівень інтенсивності ведення лісового господарства Філії «Лугинське лісове господарство» можна оцінити за показниками таблиці 3.1. на основі поділу території за категоріями лісів та динаміки вікової структури насаджень основних лісоутворюючих порід (Додаток В таблиці В.1., В.2.)

Таблиця 3.1.

Рівень інтенсивності ведення лісового господарства [34]

Найменування показників	Одиниця вимірювання	Ліовпорядкування	
		2008 р	2018 р
Річний обсяг лісокористування	тис.м ³	73,74	93,89
в т.ч. від РГК	тис.м ³	59,59	71,58
Середній обсяг лісокористування з 1 гектара вкритих лісовою рослинністю лісових земель	м ³	2,8	3,5
Річний обсяг робіт зі створення лісових культур	га	233,7	418,7

Стратегічне планування, організація та проведення цих лісівничих і лісозаготівельних заходів проводиться з суворим дотриманням керівних принципів і критеріїв, встановлених Лісовою опікунською радою (FSC). У 2016 році ДП «Лугинське лісове господарство» пройшло плановий ретельний аудит, за результатами якого отримало сертифікат відповідності FSC. Підприємству було видано сертифікат категорії FM/CoC з реєстраційним номером NC-FM/COС-024734. Його термін було продовжено до 02 травня 2021 року (Додаток А.). Згодом, у 2021 році, сертифікат був успішно поновлений, що забезпечило його дію до травня 2026 року [40] (Додаток Б).

Як зазначалося раніше, у 2018 році було розроблено стратегію лісоуправління, яка передбачала проведення комплексу вибіркових і суцільних санітарних рубок, спрямованих на покращення загального стану лісових екосистем підприємства. В рамках цього плану було виділено лише 1,0 га для проведення суцільних санітарних рубок.

Однак після лісових пожеж, що пройшли територією підприємства навесні та на початку літа 2020 року, ця територія зазнала помітних змін, значно збільшившись у розмірах. Зокрема, в межах Повчанського лісництва вигоріла територія охопила близько 46,6 га. Проте найбільше постраждали лісові масиви Радогощанського лісництва. Крім того, було виділено суцільну схему спеціальних лісових екосистем (СЛЕС) на площі 65,6 га в межах лісових насаджень, що постраждали від пожежі.

Тривалість спеціалізованого використання лісових ресурсів на території підприємства прогнозується до 2028 року. Протягом цього періоду передбачуваний розрахунковий вихід деревини від рубок головного користування становитиме 71,58 тис. кубометрів (на площі 306,6 га) за кожний рік визначеного інтервалу спеціального використання. Розмежування лісосіки РГК ретельно узгоджується з правилами, викладеними в Правилах рубок головного користування (№ 364 від 23 грудня 2009 року). Варто зазначити, що обсяги санітарних рубок ретельно визначаються на основі оперативної інформації про санітарний стан лісових насаджень філії [41, 42].

Для забезпечення дотримання положень, викладених у принципах і критеріях FSC, Філія «Лугинське лісове господарство» ґрунтовно розробило та ефективно впровадило комплексний перелік стратегій. Вони охоплюють такі ключові аспекти як: поширення та популяризація концепції сталої екологічної еволюції лісових екосистем, ключової ролі лісоуправління та значення лісової сертифікації як основного інструменту на цьому шляху. Ці принципи поширюються не лише серед працівників підприємства, а й у місцевих територіальних громадах, що досягається завдяки узгодженим зусиллям, які охоплюють медіа-канали та соціальні мережі. Крім того, організація семінарів з лісової сертифікації, сталого лісокористування та ведення лісового господарства ще більше посилює цю проактивну участь.

Наразі стратегічні ініціативи компанії зосереджені на комплексному відновленні лісових масивів після лісових пожеж, від яких постраждали Дивлинське, Лугинське, Повчанське та Радогощанське лісництва. Особливо гостро постраждало Радогощанське лісництво, оскільки воно прийняло на себе основний тягар пожеж, що сталися у 2020 році. Загальна площа ділянок ліквідації наслідків лісових пожеж становить 801,1 га. З них 22,6 га в межах Дивлинського лісництва, 254,1 га в межах Повчанського лісництва, 125,0 га в межах Лугинського лісництва та 399,4 га в межах Радогощанського лісництва. Комплексний прогноз запланованих рубок дає приблизний сукупний обсяг у 64 000 кубометрів.

Центральним елементом запланованого курсу дій є ретельна реалізація проекту лісовідновлення, спрямованого на відновлення порушених ландшафтів. Це зобов'язання передбачає послідовність дій, починаючи з суцільних санітарних рубок на територіях, що постраждали від лісових пожеж, які передують подальшим процесам лісовідновлення. Стратегія передбачає створення лісових насаджень на згарищах та сприяння природному поновленню, все це виконується у ретельній відповідності до переважаючих умов лісової рослинності на визначених лісових ділянках.

3.2. Основні вимоги до моніторингу лісгосподарської діяльності Філії «Лугинське лісове господарство»

Розробка та впровадження організаційно-управлінської структури Філії «Лугинське лісове господарство» була ретельно продумана відповідно до імперативів сталого розвитку лісового господарства та природокористування, закріплених у чинному Лісовому кодексі України (статті 2, 34, 48, 55, 56) [16], та яка узгоджена з «Концепцією реформування та розвитку лісового господарства», схваленою Кабінетом Міністрів України 18.04.2006 р. розпорядженням № 208-р [43].

Відповідно до положень, викладених у критеріях 8.2, 8.4, 8.5 та 9.4 стандартної схеми Лісової опікунської ради (FSC), в рамках протоколу моніторингу Філії «Лугинське лісове господарство» щорічно проводить моніторинг своєї лісгосподарської діяльності, який ґрунтується на широкому спектрі показників. Вони охоплюють заготівлю деревини від рубок головного користування, заготівлю деревини для розвитку та оздоровлення лісових насаджень, динаміку зміни площ лісових ділянок, віднесених до різних класифікацій, переважаючі тенденції в запасах деревини, а також широкий спектр інших лісівничих та оціночних екологічних показників. Крім того, моніторинг охоплює оцінку стану та змін поширення та чмсельності видів рослин і тварин, визначення та охорону територій з високою природоохоронною цінністю, а також всебічну оцінку соціально-економічних наслідків, що виникають внаслідок виробничої діяльності Філії «Лугинське лісове господарство».

Саме завдяки такому пильному та ретельному механізму моніторингу Філії «Лугинське лісове господарство» забезпечує неухильне дотримання принципів сталого лісокористування та підкреслює свою відданість досягненню показників, передбачених стандартами Лісової опікунської ради.

3.3. Особливості моніторингу окремих видів лісгосподарської діяльності

3.3.1. Рубки головного користування. Ефективний річний обсяг лісозаготівлі в середньому становив 96,70% від розрахункового середньорічного обсягу за період проведення аудиту поточної лісозаготівлі. Недовикористання очікуваної лісосіки можна пояснити неоптимальними показниками в сегменті мяколистяних (береза, осика) порід у частині заготівлі деревини головного користування для цільового використання.

Щорічний обсяг заготівлі товарної (ділової) деревини, який спостерігався впродовж усього періоду аудиту, загалом відповідав прогнозованому лісгосподарським планом. Відхилення між фактичним виходом ділової деревини та очікуваними показниками розрахункової лісосіки були такими 2,0% для ялиників, 2,0% для твердолистяних порід та 1,0% для м'яколистяних порід (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Виконання проекту рубок головного користування

Господарство	Обсяг розрахункової лісосіки			Фактична заготівля деревини		
	Площа, га	Запас, м ³	З них ділової	Площа, га	Запас, м ³	З них ділової
Суцільно-лісосічна рубка						
Хвойне	206	28,7	25,0	202,60	29,0	25,0
Твердолистяне	36	24,1	10,1	35,30	24,2	10,1
М'яколистяне	30	10,7	3,8	28,00	10,4	3,9
Усього	272	63,5	38,9	265,90	63,5	39,0

Рубки головного користування були проведені в межах ділянок, визначених подальшою схемою лісовпорядкування, зі стовідсотковим виконанням. Важливо підкреслити, що поточна лісозаготівельна діяльність, яка охоплює існуючу прогнозовану лісосіку та реалізовані процедури придбання деревини, неухильно дотримується встановлених принципів сталого та безперервного ведення лісового господарства.

3.3.2. Рубки формування і оздоровлення лісів. Помітні відмінності в обсягах лісозаготівель (включаючи рубки догляду та очищення) пов'язані з фактичним станом деревостанів. Крім того, у зв'язку з комплексною польовою оцінкою молодняків віком до двадцяти років під час постійного безперервного ведення лісового господарства, у 2018 році відбувся перегляд основних лісівничих і таксаційних параметрів на ділянках, не охоплених польовими обстеженнями. Ці результати вплинули на розробку планів рубок догляду та суцільних рубок, а також на вихід ліквідної та ділової деревини. Важливою причиною відхилень від затвердженого проекту є затримка з проведенням суцільних рубок, що призвело до значного загущення деревостанів у місцях проведення рубок догляду до високих рівнів відносної повноти (0,90-1,00). Цей небажаний наслідок спричинив розростання численних тонких стебел, що призвело до підвищеної частки природного відпаду у вигляді сухостою. Відповідно, ця обставина перешкоджала вигідному продажу такої деревини і зробила відповідну лісозаготівельну діяльність фінансово нестійкою.

Вибірка кубометрів на гектар, отримана в результаті різних рубок догляду, відповідає заздалегідь розробленому плану ведення лісового господарства та прогнозованому річному обсягу підприємства.

Якість рубок догляду та вибіркового санітарних рубок в цілому відповідає задовільним стандартам, хоча після вибіркового санітарних рубок спостерігаються випадки залишків сухостою.

На території Філії «Лугинське лісове господарство» спостерігалися локальні випадки всихання стиглих і пристигаючих соснових деревостанів, що виникли з невстановлених причин. У лісових виділах, де виявлено осередки захворювання, заплановано проведення лісгосподарських заходів із залученням лісопатолога для обстеження насаджень та з'ясування основних причин всихання.

Основним підходом до рубок є комбінований метод, який поєднує в собі принципи рубок догляду зверху і знизу.

Деревина, отримана від рубок догляду, суцільних санітарних рубок та вибіркового санітарних рубок, продається як круглий ліс, причому приблизно 80,0% призначається для внутрішнього споживання, з яких 45,0% спрямовується на переробку.

Вибіркові санітарні рубки, як показано в табл. 3.3, спочатку планувалися провести упродовж трьох років на площі 3000,0 га і заготовити близько 7500,0 м³ деревини. Фактично, протягом зазначених трьох років Філія «Лугинське лісове господарство» провело ці роботи на площі 4960,0 га, заготовивши 17160 м³ деревини. Це становить 326,0% відхилення від затвердженого обсягу лісозаготівель, встановленого під час другої лісовпорядної наради. Таке відхилення можна пояснити фактичним станом насаджень, який, у свою чергу, вплинув на уточнення обсягу вибіркового санітарних рубок

Таблиця 3.3.

Обсяги виконання суцільних та вибіркового СР

Види СР	Проект				Тер- мін	Факт			
	Площа га	запас тис. м ³				Площа га	запас тис. м ³		
		Загал	Ліквід	Ділов			Загал.	Ліквід.	Ділов.
Суцільна	24,6	4,14	3,15	0,30	2	918	252,31	225,8	101,18
Вибіркова	2994,5	51,42	31,36	1,82	3	3932	90,02	78,87	22,62
Разом	3016,1	55,56	34,51	2,12		4850	342,33	305,67	123,8

Протягом наступних років у період проведення аудиту сертифікаційної оцінки рубки догляду були проведені на площі 913,0 га, в результаті чого було заготовлено 27200 м³ деревини. З цього обсягу 9370 м³ відносилося до товарної деревини, що пояснюється переважаючим станом насаджень.

Протягом звітної періоду Філії «Лугинське лісове господарство» не планував і не проводив спеціальних рубок з метою лісовідновлення. Аналогічно, протягом періоду аудиту Філії «Лугинське лісове господарство»

не планував і не проводив рубок, спрямованих на реабілітацію малоцінних молодняків та супутніх з ними деревостанів.

Обсяги інших рубок, пов'язаних з формуванням і відновленням лісів, виконаних упродовж поточного періоду аудиту, представлені наступним чином: рубки і прочищення кварталних і межових прохідних рубок охопили 8,0 га (еквівалентно 88,0 м³ деревини). Крім того, були проведені інші види рубок, включаючи розчищення кварталних просік, утримання лісовозних і протипожежних доріг та створення протипожежних розривів, з метою поліпшення стану цих лінійних виділів та усунення невідповідностей у початковому проекті лісовпорядкування.

Заходи, проведені Філією «Лугинське лісове господарство» щодо рубок формування і оздоровлення лісів, дали помітне покращення стану деревостанів, полегшили доступ і проїзд лісовими дорогами та кварталними просіками. Лісозаготівельні заходи, пов'язані з іншими видами діяльності, не планувалися і не здійснювалися лісогосподарським підприємством.

3.4. Охорона та збереження лісових насаджень

Протягом попереднього періоду аудиту не було виявлено випадків значного поширення шкочинних організмів лісу. Однак у 2018 році, саме в межах лісогосподарської діяльності, були виявлені осередки розмноження верхівкового короїда на площі 918,0 га, переважно у насадженнях уражених судинним мікозом сосни. Що стосується хвороб лісу, то найбільше поширена коренева губка на площі 563,0 га та осиковий трутовик на площі 1475,30 га (таблиця В.3. Додаток В).

Загалом, заплановані заходи на час проведення аудиту були виконані в повному обсязі. На відміну від попереднього періоду аудиту, площа осередків ураження шкідниками лісу помітно зменшилася, причому це зменшення не стосується хвороб, площа яких збільшилася на 156,2 га.

Ефективність санітарних рубок у покращенні санітарного стану насаджень та зменшенні площі осередків хвороб є обмеженою. Сукупний обсяг загиблих і ослаблених деревостанів збільшився в чотири рази, що становить 185,33 тис. кубометрів порівняно з даними попереднього лісовпорядкування. У спеціальному журналі фіксується динаміка поширення шкідників і хвороб лісу в розрізі підрозділів лісгоспу та в часі. Щорічні звіти з детальним описом санітарного стану складаються і зберігаються протягом десяти років. У лісгоспі та дочірніх підприємствах виділяються ділянки, відведені під охорону і захист лісу. Вся документація з охорони і захисту лісу ведеться під наглядом спеціаліста з охорони і захисту лісу. Загалом стан охорони і захисту лісу в Філії «Лугинське лісове господарство» є задовільним. За період аудиту синергія заходів з охорони та захисту лісу та лісогосподарських заходів сприяла створенню сприятливих умов для покращення росту насаджень та зменшення розповсюдження шкідників і хвороб лісу.

3.5. Лісовідновлення і лісорозведення

Лісовідновлювальний фонд у межах юрисдикції підприємства охоплює площу 2744,6 га. Протягом періоду аудиту було виявлено значні обсяги лісовідновлювальних робіт: заходи з лісорозведення охопили 3052,50 га, що становить 111,2% від запланованого проектом лісовпорядкування; одночасне природне поновлення охопило 1373,50 га, що перевищує проектні параметри на 337,2%. З 1700,6 га лісових ділянок, позбавлених лісової рослинності, Філія «Лугинське лісове господарство» виділила 1454,6 га для створення цільових лісових культур відповідно до показників лісовпорядкування. На жаль, решта 252,0 га залишилися без поновлення в поточному році. Створення лісових культур проведено на площі 1679,0 га, що становить 72,0% від запланованого проекту, тоді як природному поновленню сприяли на площі 1373,5 га, що становить 337,2% від запланованої площі. Відхилення

від проекту пов'язані зі зміною розрахункової лісосіки та фактичних умов на землях різних категорій, що спонукало лісгосподарське підприємство провести переоцінку їхньої придатності для включення до лісокультурного фонду. Філія «Лугинське лісове господарство» ретельно проаналізувала категорії земель на предмет їх сумісності з природним поновленням, що призвело до коригування, яке охопило площу 407,3 га.

Підприємство утрималося від активних заходів сприяння природному поновленню у своїх лісових насадженнях. Крім того, відновлення малоцінних і малоповнотних деревостанів не передбачалося і не проводилося лісгосподарським підприємством під час попереднього етапу лісовпорядкування.

Згідно з попереднім планом лісовпорядкування, під природне поновлення було відведено 407,3 га, з яких 129,8 га було виділено в межах лісосік. Насадження початкової вікової групи, що характеризується періодом до десяти років, переважно представлені ділянками з переважанням берези, осики та вільхи чорної. Зусилля з відновлення насаджень були зосереджені переважно на перезволожених ділянках, де були розташовані зони заготівлі вільхи та берези, хоча це не призвело до зміни основних порід у конкретних природних умовах. Відновлення берези також проявилось на ділянках, уражених кореневою губкою. Природне поновлення березових, вільхових та осикових деревостанів у надмірно зволожених типах лісу відбувалося задовільно.

Стан природного поновлення дуба звичайного під наметом лісу переважно оцінюється як незадовільний.

Незімкнуті лісові культури доброї якості становлять 69,5%, задовільної якості - 30,1%, а незадовільної якості - 0,40%. Відповідно, лісові ділянки, вкриті лісовою рослинністю, мають такі пропорції: хорошої якості - 50,4%, задовільної якості - 35,2%, незадовільної якості - 10,2%. Загиблі дерева становлять 4,20% від загальної площі.

У філії функціонує постійний розсадник площею 1,2 га (в межах Лугинського лісництва, кв. 109, вид. 23). За останні два роки щорічне вирощування сіянців становило в середньому 0,5 мільйона штук. Крім того, Лугинське лісництво має теплицю площею 0,20 га, в якій щорічно вирощується 0,9 млн саджанців.

Останніми роками середньорічний обсяг виробництва становив 1,5 мільйона саджанців (Додаток В, таблиця В.4). Основними причинами різниці між фактичною та прогнозованою врожайністю стандартних саджанців є недостатній агротехнічний догляд, вразливість саджанців до хвороб та шкідників, а також неоптимальне внесення мінеральних та органічних добрив.

Розсадниково-теплична інфраструктура філії ефективно забезпечує потреби підприємства в садивному матеріалі. Садивний матеріал, вирощений у лісових розсадниках, слугує для покращення ландшафтів лісових масивів, самого підприємства, прилеглих населених пунктів, приватних володінь та різних організацій.

Технології вирощування, що застосовуються в розсадниках, включають сівозміну, підготовку ґрунту та внесення добрив, які покликані оптимізувати ріст садивного матеріалу. Крім того, здійснюються превентивні заходи для протидії потенційним проблемам зі шкідниками лісу.

Загальний стан як розсадника, так і тепличного господарства вважається задовільним.

Щорічна потреба Філії «Лугинське лісове господарство» в насінні становить близько трьох тонн. Збір насіння - це спільна робота, в якій беруть участь працівники лісового господарства, лісової охорони та представники місцевої громадськості, учні шкільних лісництв.

За останні два роки значна частина (85,0%) насіння була заготовлена з постійних насінневих ділянок та генетичних резерватів. Слід зазначити, що в окремі роки додаткові поставки насіння, наприклад, жолудів, здійснювалися з Кіровоградської області.

3.6. Спостереження за лісовими пожежами

На території підприємства найбільшу загрозу для лісових біогеоценозів становлять лісові пожежі. Для того, щоб зменшити цю небезпеку, було розроблено низку заходів, які наразі реалізуються. Щорічно на території філії створюється близько 200 км нових мінералізованих смуг, а за 1100 ведеться постійний щорічний догляд. Значні кошти вкладаються в утримання у належному стані протипожежної інфраструктури. Так у 2012 році на потреби протипожежної охорони та моніторингу із бюджету підприємства витрачено 1608,9 тисяч грн.

Оцінка пожежної небезпеки на території Філії «Лугинське лісове господарство» становить 2,75, що зумовлено переважно значною кількістю хвойних дерев (65,20% рослинності). Ці хвойні породи процвітають у бореальному та суббореальному середовищі, що характеризується переважанням сухих та помірно вологих гігро-верхівкових умов. Крім того, одночасні періоди збору грибів та ягід приваблюють до лісів значну кількість місцевих жителів, що додатково сприяє підвищеній пожежній вразливості. Особливої уваги з точки зору пожежної небезпеки заслуговують Повчанське та Радогощанське лісництва (Додаток В, таблиця В.5.).

Для протидії цьому ризику підприємство створило та експлуатує три лісові пожежні станції 1-го типу (Липницьке, Повчанське та Лугинське лісництва), які підтримуються пожежно-спостережними вежами, розташованими на території Дивлинського, Липницького, Повчанського та Лугинського лісництв.

За останніми даними, несанкціоновані рубки мали місце 62 рази протягом останніх двох років, в результаті чого було вивезено 796,0 м³ деревини. Крім того, задокументовано 32 випадки інших порушень, що призвели до фінансових збитків на суму 11,3 тис. грн. За виявленими фактами порушень лісового законодавства вжито заходів реагування: 3 випадки передано до прокуратури, 47 випадків - до поліції, а 201,2 тис. грн.

відшкодовано в судовому порядку. Філії «Лугинське лісове господарство» забезпечує персонал необхідними ресурсами для ефективної боротьби з лісовими пожежами. Регулярно проводяться тренінги та навчання для команд, згідно з ретельно розробленим та затвердженим планом, встановленим на підприємстві. Запобігання лісовим пожежам значно посилюється завдяки освітнім ініціативам, що проводяться працівниками лісгоспу, а також активній участі двох учнівських лісництв, що діють в даний час. У цих освітніх заходах на постійній основі беруть участь близько тридцяти учнів. Упродовж останніх років члени учнівських лісництв брали на постійній основі активну участь у всіх знакових лісгосподарських заходах, які охоплювали створення лісових насаджень на площі 8,0 га, догляд за існуючими лісовими культурами на площі 11,0 га, виготовлення 20 годівничок для птахів та збирання 22 кг насіння.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

Провівши комплексну оцінку виробничої діяльності реорганізованого підприємства Філія «Лугинське лісове господарство» щодо дотримання принципів та критеріїв, визначених Лісовою наглядовою радою (Forest Stewardship Council), можна помітити, що існує дуалізм сприятливих та несприятливих аспектів їх господарської діяльності про які можна зробити наступні висновки та узагальнення.

Підвалини сертифікації лісогосподарської діяльності на підприємстві закладено у 2016 році, коли було проведено комплексний аудит Державного підприємства «Лугинське лісове господарство», на площі 31166,2 гектарів. За результатами цієї оцінки підприємство отримало сертифікат відповідності Forest Stewardship Council, позначений типом FM/CoC, з обліковим номером NC-FM/COC-024734, який був дійсний до 02 травня 2021 року. Варто зазначити, що термін дії цієї сертифікації було подовжено до травня 2026 року. Після отримання цього визнання Філія «Лугинське лісове господарство» неухильно дотримується всіх принципів і критеріїв Forest Stewardship Council, а також постійно вдосконалює свої операційні практики.

Основні досягнення підприємства оцінюються наступним чином:

- реалізація обсягів заготівлі деревини відповідно до визначеної розрахункової лісосіки, при цьому зафіксований річний обсяг заготівлі в середньому становить 96,7% від середньорічного обсягу, визначеного для поточного етапу аудиту;
- створення лісових культур на площі 3052,5 га в період проведення аудиту, що становить 111,2% від запланованого в проекті лісовпорядкування. Крім того, фонд відтворення лісів у межах юрисдикції підприємства охоплює площу 2744,60 га, а природне поновлення - 1373,50 га (що становить 337,2% від обсягу проекту);

- виконання рубок догляду в молодняках значно перевершило очікування: темпи проріджування склали 225,0% для освітлення та 140% для прочищення порівняно з запланованими обсягами.
- додаткові заходи охоплювали облаштування території, включаючи такі завдання, як встановлення або заміна квартальних стовпчиків та встановлення шлагбаумів на в'їздах на території філії. Також варто відзначити ініціативи, що охоплюють створення та утримання мінералізованих смуг, а також комплексну організацію території підприємства за допомогою превентивних заходів проти лісових пожеж, а також їх активне гасіння, що в сукупності призводить до задовільного стану готовності та ефективності.

Важливою складовою діяльності Філії «Лугинське лісове господарство» є освітня та просвітницька діяльність, спрямована на залучення представників місцевих територіальних громад та підвищення рівня обізнаності серед молодого покоління. В рамках цієї ініціативи підприємство опікується роботою двох учнівських лісництв Лугинського та Повчанського.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Principles and criteria for Forest Stewardship [Електронний ресурс]. URL: <https://ic.fsc.org/principles-and-criteria.34.htm>
2. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» / Перекл. з англ. Київ : Україна, 2000. 360 с.
3. Туниця Т.Ю. Міжнародний досвід екологічної сертифікації лісів: роль у формуванні національної лісової політики сталого розвитку. *Науковий вісник НЛТУУ*. 2000. Вип. 10.1 С.323–331.
4. Forest Stewardship Council [Електронний ресурс]. URL: <https://ic.fsc.org/>
5. PEFC International Standard. Requirements for certification schemes [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pefc.org/standards/technical-documentation/pefc-international-standards-2010/676-sustainable-forest-management-pefc-st-10032010>
6. Туниця Т.Ю. Політика сталого розвитку лісового господарства України у контексті міжнародних вимог. *Науковий вісник: Збірн. наук.-техн. праць*. 2002. Вип. 12.1. С. 125–133.
7. FSC національний стандарт системи ведення лісового господарства для України. ВЕРСІЯ 3-0. (для публічних консультацій). 2017.139 с.
8. Бережницька Г.І. Аналіз упровадження процедури сертифікації лісів на території України. *Збалансоване природокористування*. 2017. № 4. С. 62–65.
9. Бондаренко С.М., Копа А.В. Управління якістю, стандартизація та сертифікація лісів в Україні. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип 12. С. 185–192.
10. Дейнека А.М. Розвиток лісової сертифікації в Україні: стан, проблеми і перспективи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.15. С. 15–20.

11. Інституційна розбудова лісової сертифікації в Україні / за ред. П.В. Кравця. Київ: ННЦ ІАЕ, 2009. 250 с.
12. Ковалишин В.Р. Особливості національної лісової політики щодо екологічної сертифікації лісів України. *Науковий вісник НЛТУУ*. 2004. Вип. 14.2. С. 123–128.
13. Лавров В.В., Бондарук Г.В. Проблеми запровадження інституту лісової сертифікації в Україні: умови розвитку та узгодження міжнародних та національних нормативно-правових рамок. *Наук. вісник УкрДЛТУ*. 2004. Вип. 14.2. С. 109–115.
14. Пелиньо Л.М. Інтегрування принципів і критеріїв FSC у процедуру екологічного аудиту підприємств лісового господарства. *Наук. вісник НЛТУ*. 2012. Вип. 22.15. С. 140–147.
15. Сопушинський І.М., Вінтонів І.С., Гриник Г.Г. Лісова сертифікація – передумова сталого ведення лісового господарства. *Наук. вісник УкрДЛТУ*. 2002. Вип. 12.8. С. 9–13.
16. Лісовий кодекс. Лісовий і мисливський журнал. 2006. № 2. С. 1–15.
17. Соловій І.П. Політика сталого розвитку лісового сектора економіки: парадигма та інструменти: монографія. Львів, 2010. 368 с.
18. Гайда Ю.І. Сертифікація лісів як інструмент екологічного маркетингу лісгосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3711>
19. Синякевич І.М. Лісова політика: теорія і практика. Львів, 2008. 612 с.
20. Державна стратегія управління лісами України до 2035 року. Проект до обговорення. Київ. 2020. 34 с.
21. Бондарук Г.В., Лавров В.В. Місце України на європейському ринку лісової продукції та перспективи розвитку під впливом сертифікації лісів. *Наук. вісник УкрДЛТУ*. 2004. Вип. 14.2. С. 103–109.
22. Ковалишин В.Р. Від екологічної сертифікації лісів до екологічної

сертифікації довкілля. *Науковий вісник НІТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 1–5.

23. Лебедевич С.І., Шутка С.Є. Сертифікація лісів як метод підвищення надійності системи екологічного менеджменту лісовиробничого комплексу України. *Наук. вісник УкрДЛТУ*. 2006. Вип. 16.5. С. 33–38.

24. Полякова О.Г. Переосмислення постулатів лісівничих наук у контексті стратегії сталого розвитку. *Науковий вісник УкрДЛТУ*. 2002. Вип. 12.1. С. 113–115.

25. Мартинчук І.В. Система заходів щодо адаптації лісових екосистем України до вимог сертифікації FSC. *Екологічний менеджмент. Збалансоване природокористування*. 2014. № 3. С. 44–52.

26. Судинні рослини Смарагдової мережі України під охороною Бернської конвенції / За ред. В.А. Соломахи. Київ. 2016. 152 с.

27. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Ємельянов І.Г. Біорізноманіття та сталий розвиток України. *Вісник Національної Академії наук України*. 2000. №4. С. 35–39.

28. Ініціатива ЄС щодо лісової злочинності. Аналіз прогалин: Україна. WWF – Україна. 2020. 62 с.

29. Проблеми доступу місцевого населення до лісових ресурсів та незаконні рубки в лісах Карпат і Західного Полісся / за ред. М.В. Чернявського, І.П. Соловія, Я.В. Геніка : монографія. Львів : Зелений Хрест, Ліга-Прес. 2011. 256 с.

30. Заїчко О. В. Запобігання незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберіганню, збуту лісу : монографія. Харків : Право, 2019. 192 с.

31. Башинська Т.С., Бабичко Б.О., Гуцько І.В. Лісова сертифікація і незаконні рубки. *Проблеми ведення та експлуатації лісових і мисливських ресурсів*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченої пам'яті професора А.І. Гузія. (м. Житомир, 12 жовтня 2022 р.). Житомир, 2022. С. 12–14.

32. Павліщук О.П. Взаємодія із зацікавленими сторонами згідно з FSC

національним стандартом системи ведення лісового господарства для України. *Ukrainian journal of forest and wood science*. 2020. Vol. 11, №1. С. 55–65.

33. Сертифікація ланцюжка постачання від виробника до споживача за схемою FSC. Ужгород, 2010. 16 с.

34. Проект організації і розвитку лісового господарства ДП «Лугинський лісгосп» Житомирської області. Ірпінь. 2018. 226 с.

35. Генсірук С. А. Ліси України: монографія. Львів: Українські технології, 2002. 496 с.

36. Географічна енциклопедія України: в 3-х т. / Ред-кол.: ...О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. Київ: Українська радянська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1989. Т. 1: А-Ж. 416 с.

37. Географічна енциклопедія України: в 3-х т. / Ред-кол.: ...О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. Київ: Українська радянська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1990. Т. 2: З-О. 480 с.

38. Географічна енциклопедія України: в 3-х т. / Ред-кол.: ...О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. Київ: Українська радянська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1993. Т. 3: П-Я. 480 с.

39. Коваль Я.В., Блажкевич Т.П., Волочков В.В. Планування виробництва в лісовому господарстві: навчальний посібник. Житомир: Вид-во «ЖНАЕУ», 2011. 504 с.

40. Башинська Т.С. Особливості дотримання вимог принципів і критеріїв FSC у ДП «Лугинське лісгосп» Житомирської області. *Стан і майбутнє лісового господарства, деревообробки та землевпорядкування: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих вчених (м. Харків. 15-16 листопада 2022 р.)*. Харків, 2022. С. 9.

41. Башинська Т.С., Бабичко Б.О. Цілі планової діяльності ДП «Лугинське лісгосп» за принципами і критеріями FSC. *Ліс, наука, молодь: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 24 листопада 2022 р.)*. Житомир, 2022. С. 17

42. Бабичко Б.О. Особливості планової діяльності ДП «Лугинський лісгосп» в умовах реформування. *Водні і наземні екосистеми та збереження їх біорізноманіття – 2022*: зб. наук. праць IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Житомир. 29 листопада 2022 р.). Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 111-112.

43. Про схвалення Концепції реформування та розвитку лісового господарства : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2006 року №208-р. *Офіційний вісник України*. 2006, №16, ст 224.